

Національна ідентичність в контексті компетентнісної освіти в умовах глобалізації

В. М. Заячковський

кандидат педагогічних наук

директор ДЗВО «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж»

м. Могилів-Подільський, Україна

v.zajachkovskyj@outlook.com

Проблематика даної статті сконцентрована на питаннях перетворень, що відбуваються в сучасній культурі в контексті проблеми національної ідентичності, мультикультуралізму, співіснування культур. Особливу увагу приділено кільком аспектам: визначення особистості в сучасних реаліях та ролі компетентнісного підходу до формування особистості у умовах глобалізації.

Ключові слов: національна ідентичність, компетентнісно освіта, глобалізаційні процеси, мультикультурність.

The subject of this article is focused on the issues of transformations taking place in modern culture in the context of the problem of national identity, multiculturalism, coexistence of cultures. Particular attention is paid to several aspects: the definition of personality in modern realities and the role of competence approach to the formation of personality in the context of globalization.

Keywords: national identity, competence-based education, globalization processes, multiculturalism

Актуальність дослідження. Поняття глобалізації увійшло в наше повсякденне життя. В основі глобалізації лежить соціальний процес, пов'язаний з експансивним розвитком сучасної формації суспільства. Глобалізація розглядається як об'єктивний процес стиснення світу і одночасне усвідомлення, що він становить єдине ціле. "Глобалізація полягає в множинності зв'язків і взаємності, взаємодії держав і суспільств, що утворюють нинішню світову систему" [Цит. за 1]. Глобалізаційні процеси включають в себе спілкування, економіку, транспорт, культуру, політику, інформацію, і, передусім, освіту. Зміст цих перетворень виражається не тільки в нівелюванні кордонів, але і на символічному рівні, психологічному. Дослідники виділяють чотири фундаментальні площини, на яких відбувається глобалізація: політична, військова, економічна і культурна. Зазвичай звертається особлива увага на дві останні.

В період входження до Європейського Союзу наші сусіди – поляки – переживали хвилювання щодо збереження національної ідентичності та виокремленості особистої культури,

традицій. На думку Войцеха Бурци, глобалізація знаменує собою наднаціональний характер змін. Вони не залежать від специфіки територій, національних особливостей і проходять в надлокальному просторі. Глобалізація – процес абстрактний. Спільноти перестають сприйматися як окремі одиниці – стають компонентами глобальної території. Глобалізація – питання, що функціонує на багатьох рівнях. Поняття глобалізм являє собою своєрідний оксюморон (з одного боку, говорячи про глобалізм, ми маємо на увазі універсалізм, уніфікацію; з іншого боку, регіональність і реставрації "малих батьківщин") [2]. Ці визначення доповнюють один одного і представляють собою двонаправлені каталізатори. Ми маємо справу з паралельними явищами: захист національної ідентичності і регіоналізму, а також профілактика етноцентризму і шовінізму.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Поняття національної ідентифікації особистості є одним з багатьох, які сьогодні піддаються інтенсивній експлуатації. Теорії національної ідентичності відносяться до групи концепцій, які з'явилися на ґрунті досліджень, присвячених механізмам поведінки і групових процесів, з особливим акцентом на конфлікті і дискримінації. До основних відносяться поняття Генрі Тайфеля. На його думку, провокацією появи різного роду ворожнечі є процеси побудови визначень власної особистості, тобто формування особистості. Формування особистості ґрунтується на превалюванні особистих якостей. У свою чергу, соціальна ідентичність, до якої включена національна, визначається приналежністю особистості до певної групи. Г. Тайфел виділяє три функції соціальної ідентичності:

- перебування в просторі колективного життя;
- забезпечення почуття безпеки і регулювання соціальної поведінки особистості;
- відображення стереотипних якостей членів певної групи.

Г. Тайфел виокремлює два типи поведінки: міжособистісна і міжгрупова, які перебувають в тісній кореляції між собою. Активізація соціальної ідентичності напряму призводить до стимуляції механізмів категоризації та стереотипізації образу членів групи своєї і чужої.

Мета статті – розглянути аспекти визначення особистості в сучасних реаліях в умовах глобалізації та перетворення, що відбуваються в сучасній вищій освіті в контексті проблеми співіснування культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття національної ідентичності особистості у соціологічній перспективі включає в себе певні характеристики (територія, економічне життя, мова, національний характер культури, зовнішній вигляд, краса, етнічний спадок, унікальний генетичний код, знання, погляди, переконання, цінності, особистість, що є зосередженням унікального життєвого досвіду, тощо). В наукових колах існують досить протилежні трактування поняття «нація». Ернст Гелнер розглядає націю як конструкт індустріальної культури, що характеризується загальною освіченістю, високим рівнем грамотності і громадянської самосвідомості переважної більшості її представників [4]. Бенедикт Андерсон говорить про національність як про результат виховання в окремому суспільстві, де людині навіюється міф

спільного походження і тісних кровних, культурних та історичних зв'язків усіх представників народу, до якого він належить [5]. А. Kłoskowska визначає ідентичність як "[...] широкий і складний макет (синдром) способів дії, норм, цінностей і символів, вірувань і символічних творів" [6].

Ідентичність пов'язана з поняттям народу і його культурою. За словами В. Квасневича виділяють три етапи формування ідентичності. Перший мав ідеологічний характер на рубежі XVIII і XIX ст., коли культура розглядалася як досягнення благородного стану. У першій половині XIX століття (другий етап) це поняття розуміли як сукупність досягнень всіх членів суспільства. Третя концепція передбачає, що всі досягнення розуміються як спільна спадщина всього народу. Багаторічна боротьба, спрямована на захист власної ідентичності, традицій призвела до того, що ми перебуваємо у постійній боротьбі за «ікони» нашої культури. У зв'язку з цим ідентифікація з ключовими цінностями (компетентностями) є одним із установчих компонентів, що визначають почуття ідентичності.

Сьогодні ми зіткнулися з різним баченням поєднання національної культури і європейської як у локальному, так і у глобальному масштабах. Частина дослідників побоюються розширення значення релятивізму і універсальності. Таку перспективу намалював Г. Метьюз, який відзначає три рівні формування "я":

- рівень очевидності відзначається тим, що працює не замислюючись, нижче рівня самоконтролю, у зв'язку з чим може усвідомлюватися лише побічно;
- рівень «shikata ga nai» відноситься до постійних речей, на які ми не маємо впливу, а що стосується ініціативи індивіда, то вона впливає з ситуації поза зоною самовладання;
- рівень, на якому ми діємо за вибором, опираючись на власні переконання, здійснюючи контроль і розуміння ситуації; це рівень, що дає відчуття свободи у прийнятті рішень [7].

Перетворення в глобалізації пов'язані з тим, що мають місце розрив територіальних зв'язків і концентрація уваги на правах. Глобалізація не виключає симбіозу культур. Мультикультуралізм являє собою неодмінний елемент сучасної дійсності, і призвів до того, що громади стають більш відкритими для обміну досвідом, діалогу.

В контексті неперервної компетентнісної освіти важливо звертати увагу на такі актуальні проблеми, пов'язані з явищем глобалізації:

- Чи призведе відкритість до втрати ідентичності?
- Мультикультуралізм збільшує чи обмежує можливості розвитку?
- Чи є можливою рівноправність культур?
- Чи є можливим культурне об'єднання європейських спільнот?
- Чи зменшує соціальні дистанції пізнання інших культур?
- Яку форму має мати національна ідентичність? [3].

Вищенаведені питання призводять переконання, що національна ідентичність поєднує в собі елемент незмінності цілісності людини, піддаючись одночасно невинним змінам. Своєрідність "я"

становлять біологічні фактори, зокрема генетичний потенціал. Це тягне за собою наслідки у вигляді наявності здатності до аутоідентифікації, з іншого боку, ми виявляємо схильність до поглинання відмінностей. Структурована і цілеспрямована національна ідентичність виникає, в основному, з почуття відповідальності, поваги до свободи. Національна ідентичність є своєрідним феноменом.

Висновки. Помітною тенденцією є комерціалізація національної ідентичності, яка обумовлена соціально-культурними перетвореннями. Вони включають в себе сферу демографічних змін, адаптацію суспільної та індивідуальної орієнтації; динаміку і плавність систем економічних і політичних; тенденції глобалізації. Основними проявами зазначених явищ є споживацтво і прагматичність свідомості. Поява космополітичної особистості являє собою серйозну загрозу для національної спадщини. Це передбачає численні деформації, які в крайніх випадках призводять до радикального сепаратизму. Перетворення зобов'язують нас до переорієнтації в галузі мультикультурності, роблячи акцент на розвитку національної ідентичності через освіту. Це дуже важливо, оскільки призведе до побудови спільного українського дому у європейському співтоваристві.

Список використаної літератури

1. Miluska J. O komercjalizacji tożsamości narodowej / J.Miluska // Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej: T.1 / red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk // Białystok 2001 – s. 49
2. Burszta W. J. Antropologia kultury / W. J. Burszta // Poznań, 1998 – s. 157, 159, 161-162
3. Nikitorowicz J. Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja kulturowa / J. Nikitorowicz // Kultury tradycyjne a kultura globalna. Konteksty edukacji międzykulturowej: T.1 / red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk // Białystok 2001 – s. 23
4. Gellner E. The coming of nationalism, and its interpretation: the myths of nation and class. / E. Gellner. // 1998. – 456 c.
5. Anderson B. Imagined Societies. Reflections on the Origins and Spread of Nationalism. / B. Anderson. // London: Verso, 2001 – 365 c.
6. Kłoskowska A. Kultura narodowa / A. Kłoskowska // Encyklopedia kultury polskiej / red. A. Kłoskowska // Wrocław, 1991 – s. 5153.
7. Mathews G., Supermarket kultury. Kultura globalna a tożsamość jednostki / G.Mathews // Warszawa 2005.